

Salvador Balcells. *Escriptor. Comissari del festival El vi fa sang*

Negra i criminal en català

El gènere literari conegut com a negre o policíac va néixer a mitjan segle XIX, en plena revolució industrial. El nord-americà Edgar Allan Poe és considerat pels estudiosos com el pioner, amb la novel·la *Els crims del carrer Morge*. Abans d'ell ja s'havien publicat algunes narracions d'intriga que acabaven amb la resolució d'un cas, però proliferaven sobretot les narracions romàntiques de fantasmes, vampirs i ultratombes. És amb aquest autor que es fa el pas definitiu cap a alguna cosa més semblant a la realitat, amb arguments on el delicte o misteri tenen una explicació natural i lògica.

Cal fer un esment especial a Conan Doyle i el seu *Sherlock Holmes* que, entre finals del XIX i principis del XX, va contribuir de manera decisiva a la popularitat de la novel·la detectivesca. També, més endavant, trobem Agatha Christie amb els seus personatges Hercules Poirot o Miss Marple, i George Simenon amb el comissari Maigret.

Tot i que hi ha divisió d'opinions a l'hora d'anomenar aquest gènere literari, penso que el concepte de novel·la criminal és el que aplega millor les dues grans variants citades al principi:

-La novel·la policíaca o detectivesca, dita també novel·la enigma, destaca per la importància del paper central que hi té el detectiu investigador, ja sigui oficial, privat o afeccionat. El seu objectiu és resoldre un cas criminal més o menys complicat.

-La novel·la negra, entesa com a narració que va més enllà de l'esquema del crim i la seva investigació i que sovint se centra en altres motius literaris associats, com ara el submón del delicte, les característiques personals del detectiu o del criminal, una visió crítica de la societat, etc.

La novel·la negra va néixer, com no podia ser d'altra manera, als Estats Units dels anys vint del segle passat, amb els seus gàngsters, la proliferació d'armes a l'abast de tothom i el record encara viu del salvatge West. Es tractava d'una literatura purament narrativa, reflex d'una societat violenta, sense gaires concessions als desafiaments intel·lectuals que plantejaven les novel·les clàssiques d'enigma o policiaques. Entre els seus conreadors destaquen especialment Dashiell Hammett i Raymond Chandler.

Si avui en dia existeix un gènere literari que ens pot explicar què està passant realment a les nostres societats, aquest és el de la novel·la criminal, principalment hereva de la negra nord-americana, la influència de la qual s'ha estès arreu del món gràcies també al cinema. I, generalment, ho fa de manera interessant i amb un llenguatge a l'abast de tothom, explicant unes històries que ens poden intrigar, emocionar o, si més no, entretenir. D'aquí ve la seva enorme popularitat.

Des de l'origen del gènere, trobem sovint que un mateix personatge principal, sigui detectiu privat, policia o amateur, es va repetint en diferents novel·les. Quan aquest protagonista tenia molta força literària, podia arribar a crear addició. Conan Doyle va fer morir Holmes en la que havia de ser la seva darrera novel·la

Festivals de novel·la negra

Actualment hi ha cinc festivals de novel·la negra íntegrament en català. Això no obstant, la majoria dels festivals de novel·la negra que se celebren actualment en l'àmbit dels als Països Catalans presenten obres de novel·la negra en català o en castellà indistintament, amb més o menys incidència de cada llengua. A Baztan (Navarra) hi ha un festival en eusquera. A l'Estat espanyol, la majoria de festivals són exclusivament en espanyol per bé que s'hi presenten obres traduïdes d'autors catalans i estrangers.

gener:

Pamplona Negra (Pamplona); *espanyol*
Euskal Nobela Beltzaren (Baztan); *eusquera*
Tiana Negra (Tiana); català
BCNegra (Barcelona); *espanyol i català*
Festival Aragón Negro (Saragossa); *espanyol*
Granada Noir (Granada); *espanyol*

febrer:

Febrer Negre (Palma de Mallorca); català

març:

Collbató Negre (Collbató); *català i espanyol*
Tenerife Noir (Sta. C. de Tenerife); *espanyol*

abril:

El vi fa sang (L'Espluga de Francolí); català
Congreso de Novela y Cine Negro (Salamanca)
Las Casas Ahorcada (Cuenca); *espanyol*

maig:

Castelló Negre (Castelló); *espanyol i català*
VLC Negra (València); *espanyol i català*
Mayo Negro (Alacant); *espanyol*

juny:

Segre Negre (Lleida); català

juliol:

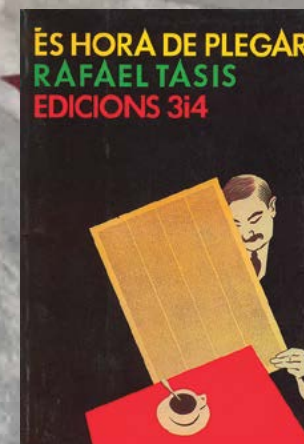
Semana Negra de Gijón (Gijón); *espanyol*
Cartagena Negra (Cartagena); *espanyol*

octubre:

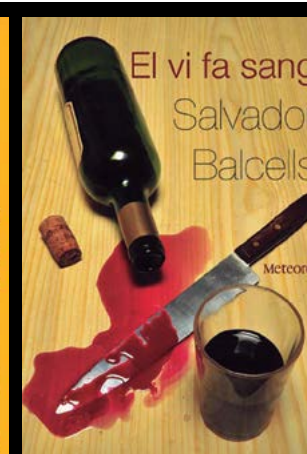
Getafe Negro (Madrid); *espanyol*

novembre:

Sang Cugat (Sant Cugat); *català i espanyol*
Benicarló Negre (Benicarló); català
Andorra Negra (Andorra la Vella); català

Escenografia *El vi fa sang*, de Josep M. Mercadé, a l'Antic Hospital de l'Espluga de Francolí. Fotografies: Pep Torres.

Celler Vidbertus i Celler Cooperatiu de l'Espluga, espais on es desenvolupa el Festival. El vi fa sang a l'Espluga de Francolí. Cartell de l'edició de 2016, obra d'Isaac Ballesté. Fotografies: Pep Torres.

del personatge i poc després el va haver de ressuscitar per les protestes dels lectors. A George Simenon li va passar quelcom de semblant amb el seu personatge Maigret.

Aquest gènere s'introduí als Països Catalans ja a principis del segle XX, amb les primeres traduccions al català de les aventures de Sherlock Holmes. En producció pròpia hi hagué algunes temptatives a l'avantguerra, com ara la de Mercè Rodoreda amb *Crim*. La guerra i la dictadura posterior, amb la persecució del català, van frenar de cop aquesta evolució. Així, la veritable arrencada no va ser fins als anys cinquanta amb Rafael Tasis i la seva trilogia *La Bíblia valenciana*, *És hora de plegar* i *Un crim al Paralelo*, seguit la dècada següent per Manuel de Pedrolo amb *L'inspector arriba tard*, *Joc brut* i *Mossegar-se la cua*. Ell va

ser l'impulsor de la primera col·lecció especialitzada, la mítica Cua de Palla, que va fer-nos arribar en català els clàssics de la novel·la negra anglosaxona, a més de Simenon i alguns títols del mateix Pedrolo.

A començaments de la dècada dels setanta va ser Jaume Fuster qui va agafar el relleu amb, entre d'altres novel·les, *De mica en mica s'omple la pica*. L'eclosió es produeix els anys vuitanta. Aleshores sorgeix un estol d'escriptors i escriptores que s'inscriuen en el gènere procedents alguns d'ells de la literatura general i d'altres que comencen o que fins aleshores havien només escrit en espanyol. En aquesta relació hi trobem Maria Antònia Olivé, Margarida Aritzeta, Ferran Torrent, Andreu Martín, Antoni Serra, Josep M. Palau i Camps, Núria Mínguez i molts d'altres.

També proliferen les traduccions. I tot i que la majoria d'editorials publiquen aquestes novel·les en col·leccions generalistes, també sorgeixen col·leccions especialitzades.

Els anys noranta hi ha un cert esllanguiment. Però a partir del 2000, amb l'aparició de noves col·leccions, premis, assaigs sobre el gènere i, més recentment, festivals com BCNegra, Tiana Negra o El vi fa sang de l'Espluga de Francolí, s'ha incrementat la producció pròpia amb una gran eclosió d'autors i de novel·les criminals. Com diu Sebastià Benassar en el seu assaig *Pot semblar un accident* "...és la constatació que sota l'epidermis de la nostra societat canviable i mutable hi ha gent que està disposada a fer la crònica d'aquesta mutació". ■

VISITA L'ESPLUGA

LA HISTÒRIA
COM MAI TE L'HAN EXPLICAT

Descobreix la tecnologia de la primera ruta turística en realitat virtual i augmentada de Catalunya

www.esplugaturisme.cat

UNA VISITA A L'ESPLUGA QUE NO ET DEIXARÀ INDIFERENT